

StOKpaardje

Nieuwsbrief van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 10, nummer 1, 2014

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
"de Bibliotheek Deventer"

Brink 70

7411 BW Deventer

info@stichtingtoudekinderboek.nl

www.stichtingtoudekinderboek.nl

issn 1873-9474 (gedrukt)

issn 2211-7989 (online)

IBAN NL18 RABO 0140 7488 65

StOK is een ANBI

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren, ter inzage geven en uitlenen van in principe niet recent verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in het bijzonder uit het Nederlandse taalgebied.

Onze 24.000 boeken staan in de Bibliotheek Deventer!

Verhuizing

Een inpakploeg van Zutphense medewerkers heeft in november en december wekelijks boeken ingepakt en stellingen afgebroken. Nieuwe medewerkers hebben in Deventer stellingen opgebouwd en boeken uitgepakt. Op zaterdagen hebben we door middel van de beproefde blusmethode van weleer zo'n 200 dozen boeken per keer aan elkaar doorgegeven, om de afstand tussen de derde en vierde verdieping te overbruggen. Het was een enorme klus, maar we hebben hem geklaard. Vóór de Kerst zijn de sleutels van Laarstraat 31 ingeleverd. StOK Zutphen is na vijftien jaar definitief afgesloten.

Werk achter de schermen

Hoewel die nog voor het publiek gesloten is, wordt er al volop gewerkt in de nieuwe behuizing. De per auteur geplaatste boeken in het depot worden nader onderverdeeld. De presentatieruimte krijgt, conform het beleid van de BD, een eigen naam: *Lijsje Lorresnor*. Deze ruimte wordt de komende tijd opgeknapt en in nostalgische sfeer ingericht. De catalogus is vanuit V-smart naar Bicat-wise omgezet, maar er moeten nog diverse aanpassingen worden gedaan voor die echt publieksklaar is. Voor de uitlening via het geautomatiseerde BD systeem moeten zoals eerder gemeld alle boeken getagd worden. Elk boek krijgt aan de binnenzijde een barcode, een kleine StOK sticker en een tag (chip met antenne). De boeken voor *Lijsje Lorresnor* komen daarvoor het eerst in aanmerking; geleidelijk aan zullen de andere volgen.

Toekomstige openingstijden

De Bibliotheek Deventer kent ruime openingstijden. Daardoor zal het deel van ons bestand in *Lijsje Lorresnor* eveneens de hele dag voor het publiek beschikbaar en uitleenbaar zijn. Daarnaast kunnen via de bibliotheekcatalogus boeken van StOK besteld worden. Wil je extra informatie of onder begeleiding in het depot snuffelen, dan kan dat op die tijden dat onze 'servicemedewerkers' aanwezig zijn. Ons streven is vanaf half maart de presentatieruimte open te stellen en u zodoende, voorlopig een aantal middagen per week, te kunnen voorlichten. De voorbereidingen voor de voorgenomen feestelijke opening - in sprookjessfeer en met soete suikerbol - zijn in volle gang.

Medewerkers en donateurs

Als gevolg van de verhuizing van Zutphen naar Deventer zijn er vijftien van de eenentwintig 'Zutphense' medewerkers meegegaan. Vier 'Deventer' nieuwelingen zijn al begonnen met hun werk. Via

vrijwilligersstad Deventer en via krantenartikelen zijn we nog naarstig op zoek naar leidinggevend. Een ander gevolg van de verhuizing is geweest dat er enkele van onze donateurs zich hebben afgemeld. Nieuwe zijn dan ook van harte welkom!

Zie onze website: www.stichtingoudekinderboek.nl.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden.

Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen.

1864 - 2014: 150 jaar Kluitman – Afl. 1

Dit eerste StOKpaardje van 2014 wordt tegelijkertijd gemarkeerd door het slot van de oude jaarreeks en de start van de nieuwe. Jules Verne gaat, Kluitman komt. *150 jaar Kluitman* is dit nieuwe jaar het thema. In zes afleveringen gaan we aandacht besteden aan de bekendste uitgeverij van jeugd- en kinderboeken van ons land. U weet toch wel wat een 'kluitmannetje' is? En nu een vraag voor de *Slimste mens* van Philip Freriks: Wie Kluitman zegt, zegt? En wat weet jij van uitgeverij van kinderboeken? Trefwoord in het eerste nummer is *poppenkast* en aan drie boeken die worden besproken kan het label *Jan Klaassen* worden gehangen.

[\[lees meer\]](#)

Recente schenkingen

Op één na de jongste door Charlotte Niese (1854-1935), geïllustreerd door E. Dinger, uitgegeven door G.B. van Goor Zonen te Gouda omstreeks 1895. Afmetingen 15 bij 24 cm. 326 pagina's. Genre: Meisjesboeken.

't Kameraadje heeft op ieder blaadje een versje of een plaatje, door S. Abramsz (1867-1924), geïllustreerd door Jan Wiegman. Uitgegeven door P. van Belkum Az te Zutphen omstreeks 1908. Afmetingen 14 bij 21 cm. 56 pagina's. Genre: Kinderrijmpjes.

Katrientje woont buiten door Rie Cramer (1887-1977) met gekleurde en zwarte tekeningen van de schrijfster. Uitgegeven door G.B. van Goor Zonen te 's Gravenhage - Djakarta in 1954. Afmetingen: 17 bij 25.5 cm. 68 pagina's. Genre: Kleuterverhalen; Gezinsverhalen; Meisjesboeken.

Janneke en de Klok door Anna Hubert van Beusekom (1882-1926), geïllustreerd door Johanna van der Pot. Uitgegeven door W.L. & J. Brusse te Rotterdam in 1911. Afmetingen 21.5 bij 25 cm. 47 pagina's. Genre: Kerstverhalen; Kunstzinnige uitgaven. (Lees de bespreking van dit boek door Lot van den Akker).

Een kind van haar vader door Gene Stratton-Porter (1863-1924). Uit het Engels vertaald door A.E. de Vries. Uitgegeven door H.D. Tjeenk Willink & Zoon te Haarlem in 1922. Afmetingen: 12 bij 18.5 cm. 464 pagina's. Genre: Meisjesboeken.

Geschenkbespreking: Janneke en de Klok

In de bespreking van een van de boeken uit recente schenkingen gaat het niet zozeer om de inhoud, als wel om de vorm. *Janneke en de Klok* is gewoon een mooi boek om te zien, vindt Lot van den Akker. *Ben*, van dezelfde auteur, is ook zo'n fraaie uitgave (beide titels bij StOK aanwezig). De auteur van deze kinderboeken is Anna Hubert van Beusekom (1882-1926), van wie de vader gezegd schijnt te hebben dat *moderne literatuur allemaal slappe-knieën mensen kweekt en zenuwzieke zoutzakken*.

[\[lees meer\]](#)

Boekvergelijking

Dat er bij een herdruk – na 25 jaar in de vernieuwende 20e eeuw – andere plaatjes in een jeugdboek moeten komen, daar is veel voor te zeggen. Een beeld zegt bij eerste aanblik meer dan een tekst. Moet deze dan niet herschreven worden? Dat bleek mee te vallen, zoals duidelijk werd na lezing van *Riek* en *Rieks beschermelingen* van Claudine Bienfait.

[\[lees meer\]](#)

Boekbespreking: Hoe Jan Klaassen den zieken koning beter maakte

In de jaren 30 van de vorige eeuw prees uitgever Van Goor een van zijn nieuwe boeken aan met de volgende woorden: 'De Oud-Vaderlandsche poppenkast, helaas zoo weinig meer vertoond, herleeft hier voor de kleinen van tegenwoordig in dit komische boekje'. Welk boekje? *Hoe Jan Klaassen den zieken koning beter maakte*, van Leonard Roggeveen. *Een stelletje koppen*, eveneens van LR, komt ook nog even ter sprake. Beide boeken zijn aanwezig bij StOK in de Bibliotheek Deventer.

[\[lees meer\]](#)

150 jaar Jules Verne – aflevering 5 (slot)

We eindigen deze nieuwsbrief met de laatste aflevering van de jaarserie 2013 over Jules Verne. Daarin aandacht voor *de vrouw* in zijn oeuvre én voor de klein-formaat pockets van uitgeverij De Verkenner, bij wie vijf van de bekendste titels van deze beroemde Franse schrijver uitkwamen. We herdachten in 2013 dat 150 jaar geleden de eerste van zijn Wonderreizen, *Vijf weken in een luchtballon*, bij uitgeverij Hetzel werd gepubliceerd.

[\[lees meer\]](#)

Agenda

Voor informatie over de nog vast te stellen feestelijke opening van StOK's huisvesting in de Bibliotheek Deventer, raadpleeg de website: www.stichtingtoudekinderboek.nl.

&

Berichten

Verhuizing StOK. De voltooiing vordert gestaag. Aan de inrichting van de presentatieruimte Lijsje Lorresnor wordt de laatste hand gelegd. Ergens in het voorjaar moet deze opengaan. Voor de juiste datum kunt u het best regelmatig op de website kijken.

Op zolder, in het boekendepot, staat alles, zowel boeken als meubilair, inmiddels op zijn plaats en zullen de boeken, 24.000 in getal, nu geormerkt dienen te worden. Dat is nog een hele klus. Een uiterst zorgvuldig uit te voeren karwei, waarvoor het eerst nog wachten is op de benodigde materialen. Zonder tag en sticker is uitlening niet mogelijk.

Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u [ons mailen](#).

Kluitmannetje

In deze eerste aflevering van de jaarreeks over het jubileum van Uitgeverij Kluitman besteden we aandacht aan een 'kluitmannetje'. Een beetje boekenliefhebber weet natuurlijk wat dat is. Dat het woord nooit in Van Dale – zelf eponiem bij uitstek – is opgenomen, verbaast me. En wie Kluitman zegt, zegt in één adem Alkmaar, hoewel *Gebr.* ook goed gerekend mag worden.

Een werk dat met recht een kluitmannetje genoemd mag worden, is *De man met de poppenkast*, een dun boekje uit het tweede decennium van de vorige eeuw. Het meet 14 bij 20 cm. en is geschreven door de overbekende schrijver van Pietje Bell en Kruijmelte. Het verscheen in een tijd van armoede, werkloosheid, kinderarbeid en dierenmishandeling.

De man met de poppenkast, door Chr. Van Abkoude (1880-1960), wsch. uit 1912, geïllustreerd door W.K. de Bruin, bandtekening van ?, Gebr. Kluitman, Alkmaar. Dit boekje is een overdruk uit: *Een Ongeluksvogel*, verschenen in de serie *Ons genoeg*, Serie A, Deel 10. Het tweede verhaal heet *Loe en Jaap*. Genre: Verhalenbundels; Zeeverhalen; Detectiveverhalen; Jan-Klaassenverhalen. Kwajongensverhalen.

Twee verhalen

De man met de poppenkast. Huibert Tjerkstra is een ex-zeeman die door een ongeval aan boord dusdanig mank werd dat hij niet terug kon naar zee. Via een weldoener kon hij zich omscholen tot poppenkastbaas. Samen met Victor, zijn geadopteerde kind, trok hij het land door.

De centrale gebeurtenis in dit verhaal is de diefstal van fl.18.000 bij de burgemeester in huis. Door een slimme truc van Tjerkstra, die bij de burgervader thuis een voorstelling voor kinderen verzorgt, wordt de diefstal opgehelderd. Wat had de pientere poppenspeler bedacht? Hij had het verhaal van de inbraak, waarvan hij bij toeval daders, plan en afloop had vernomen, bewerkt voor poppenkast. Hij had er een spannende voorstelling van gemaakt. Hoogtepunten waren de ontmaskering van de boeven en de overhandiging van de portefeuille aan de eigenaar, die in het publiek zat.

Loe en Jaap. Het tweede verhaal uit deze verhalenbundel heet *Loe en Jaap*. Je leest dit verhaal aanvankelijk met gefronste wenkbrauwen. En wel hierom. Twee kwajongens krijgen het verzoek van de eigenaar van een hondenkar zijn hond voor een stuiver te verdrinken. Het beest heeft zijn poot gebroken en is de baas een blok aan het been. De hondenkar als transportmiddel is in die dagen nog een normaal fenomeen. Dierenmishandeling, hoewel van alle tijden, blijft echter shockeren.

Ik citeer: 'Ik zal je een stuiver geven, als je dien hond in den Plas verdrinkt. 'Goed', zeiden de jongens, 'geef maar hier je stuiver.' Loe kan het uiteindelijk niet over zijn hart krijgen het arme beest te verzuipen. Hij neemt Moor mee naar huis, en hond en baasje worden de beste vrienden.

Informatie van het CBK van de KB leert ons dat *Loe en Jaap* voor de editie van 1923 vervangen is door het verhaal *Piet Parker*. Waaróm stond er niet bij. Misschien om redenen van didactische aard?

De rest van het verhaal is een ultra-snelle opeenvolging van (te) veel kwajongensstreken. De beide boefjes belanden achter slot en grendel en moesten minimaal één nacht tranen met tuiten huilen.

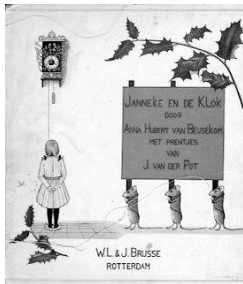
Bijzonderheden

Het boekje heeft ooit toebehoord aan Johanna La Grauw, Korte Kruisweg 3A in Maasdijk (Z-H). De naam is geschreven in een beverig handschrift, met potlood. Zou ze nog leven?

De nummering van de bladzijden is van 81 t/m 160. Het feit dat de beide verhalen overdrukken zijn, is hiervan waarschijnlijk de reden. Het bundeltje verhalen telt slechts één illustratie, maar wel een fraaie. We zien een zwart-wit prent – gemaakt door W.K. de Bruin – van een poppenkastwagen, voortgeduwd door baas Tjerkstra en zijn jonge knecht. De bandtekening stelt een lezend, luisterend en spelend drietal kinderen voor. De maker ervan is onbekend. Rinke? Sluijters? Aafjes?

Bram van IJperen
Jaargang 10, nummer 1, 2014

Geschenkbespreking: Janneke en de Klok

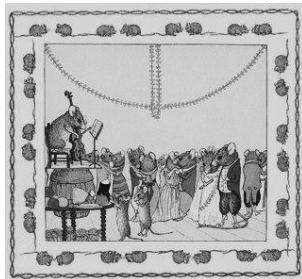
Janneke en de Klok door Anna Hubert van Beusekom. Geïllustreerd door J. van der Pot.

Het verhaal gaat over Janneke, een meisje van acht jaar (ze zit in de derde klas) dat bij haar grootmoeder woont in een huisje vlakbij een groot buiten, Huize De Dennenburgh. Haar vader is zeeman en haar moeder is jong gestorven.

Met Kerstmis worden alle kinderen van de school uitgenodigd op het grote huis om feest te vieren bij de enorme kerstboom, waaronder voor iedereen cadeautjes liggen. Het kerstverhaal wordt verteld, er wordt gezongen en er worden ook nog spelletjes gedaan. De kerstboom wordt pas na het vertellen van het kerstverhaal onthuld.

Helaas is Janneke de volgende dag ziek. Ze heeft influenza en moet een paar dagen in bed blijven. Als ze netjes haar drankje neemt en zich rustig houdt, zal ze op oudejaarsavond, als haar vader van zee komt, weer beter zijn. De dagen vallen haar lang, maar gelukkig kan de oude klok die in de kamer hangt, haar verhaaltjes vertellen!

Hij vertelt over het oude huis waar die in de keuken hing en waar Grootje als dertienjarig meisje een dienstje had. Later kreeg ze van 'Mevrouw' de klok als huwelijksge Geschenk.

De verhalen van de klok gaan over de oude keukenmeid, die erg humeurig kon zijn en die werd gefopt door de muizen en twee kabouters. De muizen gebruikten de biezen uit haar stoel voor hun nestje, zodat ze door de zitting zakte. Toen de keukenmeid een prachtige pastei had gebakken, verstopten de muizen zich erin om er vervolgens uit te springen toen die voor de gasten werd opgediend. Ook werd er in de verhalen een echte muizenbruiloft gevierd.

Zo vliegen de dagen om. Met Oudjaar worden er oliebolletjes gebakken en om tien uur komt Vader thuis met geschenken. De klok slaat, het is Nieuwjaar (er is geen vuurwerk!). Janneke mag weer uit bed, maar ze blijft vriendjes met de grote klok. Al met al een vrij vlak verhaal zonder schokkende gebeurtenissen.

De schrijfster werd geboren op 21 februari in 1882 te Breda en overleed op 19 oktober 1926. Van haar vader, die nogal conservatief was, mocht ze niet doorleren. Dat was voor meisjes niet nodig. Op haar 20e begon ze met kinderboeken schrijven.

In 1902 verscheen *Een spannetje van vier*, in 1903 *De oudste*, in 1904 *Ben*, in 1907 *Tante Loesje*, enzovoort. In 1911 schreef ze haar zevende boek, *Janneke en de klok*. Tot haar dood, op 44-jarige leeftijd, verschenen nóg eens zeven kinderboeken van haar hand. Ze is nooit getrouwd geweest en woonde thuis bij haar ouders.

Wat het boekje zo bijzonder maakt zijn de zwart-witte tekeningen, acht paginagrote kleurenlitho's en de Jugendstil sierranden die alle bladzijden omlijsten. Deze bestaan uit gestileerde bladmotieven met bessen, bloemen en muizen. Over illustrator J. van der Pot zijn ons geen bijzonderheden bekend. Het fraaie prentenboekje ligt helaas helemaal uit elkaar. We vertrouwen er echter op dat een van onze vrijwilligers het vakkundig zal restaureren.

Boekvergelijking: *Riek* en *Rieks beschermelingen*

Bij het ordenen van de boeken in de nieuwe behuizing stonden ze naast elkaar: *Riek* door Claudine Bienfait en *Rieks beschermelingen*. Op het eerste gezicht lijkt het tweede boek een vervolg op de andere uitgave te zijn, maar bij nadere beschouwing blijkt het om hetzelfde boek te gaan, dat hier en daar is aangepast aan de moderne tijd.

Andere plaatjes, andere kleding

De eerste druk uit 1909 is geïllustreerd door Rie Cramer, die 26 jaar oud was toen ze de tekeningen maakte en het tweede exemplaar, uit 1932, is voorzien van vier tekeningen en een omslagontwerp van Freddy Langeler. Ook de uitgevers verschillen: *Riek* is uitgegeven door H. J. van de Garde & Co te Zaltbommel en de tweede versie komt van Van Holkema & Warendorf's U.M. n.v. te Amsterdam.

Het verschil in tijd is het opvallendst te zien aan de kleding van de afgebeelde personen. Waar in de oude uitgave de dames en oudere meisjes rokken tot op de enkels dragen, zijn die in 1932 opgeknipt tot net onder de knie. De spookachtige lange nachtjaponnen zijn verwisseld voor gebloemde en gestreepte pyjama's en de lange vlechten, die bij het ouder worden werden opgestoken, hebben plaats gemaakt voor een vlot kort kapsel.

Op beide omslagen is hetzelfde tafereeltje te zien: Riek met twee kindertjes, die allebei een regencapeje dragen. Waar de capejes ongeveer hetzelfde zijn gebleven, valt de metamorfose van Riek des te meer in het oog: de lange japon en grote hoed zijn vervangen door een vlotte regenjas en een kek alpinopetje. Voor de hoge rijglaarsjes kwamen zowel bij Riek als bij de kleuters lage schoentjes in de plaats.

Weinig nieuwe tekst

De inhoud van de verhalen is in bijna alle hoofdstukken identiek; de hoofdstukken heten in beide boeken hetzelfde, behalve dan dat het eerste, Kerstmis, is veranderd in Kerstdagen.

In dit hoofdstuk vindt ook gelijk de grootste aanpassing aan de andere tijd plaats. Waar in de eerste druk de zoon des huizes Tom iedereen naar boven roept om een experiment met electriciteit te laten zien – waarbij een piepklein lichtje ontstaat – experimenteren Tom en zijn vriend Willem in de latere druk met een zelf in elkaar gezette radio. Termen als Mexicaanse hond, koptelefoons, Kalundborg en Daventry doen de harten van de jongens sneller slaan. Ook wordt melding gemaakt van het feit dat bij Oma electriciteit is aangelegd en dat de vrienden door de installateur aan hun radiohobby zijn gekomen.

Consequent wordt het hele boek door de electriciteitskwestie gemoderniseerd. Waar broerlief in de eerste druk de lucifers heeft geleend, heeft hij in de nieuwe druk het elektrische lampje meegenomen. Waar, om het licht aan te doen, eerst aan een kettinkje wordt getrokken, wordt later een knopje omgedraaid.

Overige veranderingen

De aanpassingen aan de moderne tijd zitten verder heel summier in het hele boek verscholen. Zo is er sprake van een automobiel die in de stal staat bij het kasteel. Dat wordt een auto die in de garage geparkeerd staat. Ook komt Moeder niet thuis met een rijtuig, maar met een taxi. Een valies wordt een koffertje. Het prehistorische woord 'cachenez' is vervangen door een witte zijden das.

Waarom de honden aanvankelijk Tim en Jim worden genoemd en in de latere druk Tim en Tom (naar het lievelingsboek van Rob) is me onduidelijk. Is dit sluitreclame voor een boek van Chr. van Abkoude of misschien een modegril met hondennamen?

Ook is er in beide drukken iets van inflatie te bemerken. De prijs van een aangetekende brief was een dubbeltje en werd verhoogd naar 15 cent. De prijs van een paar balschoentjes ging van een rijksdaalder naar maar liefst zes gulden. De fooi voor de krantenbezorger blijft echter dezelfde: vijf cent.

Een laatste aanpassing betreft een feestje waar de kinderen naartoe gaan. Er wordt gedanst en in beide boeken worden de dansen nog van te voren 'besproken'. In 1909 waren polonaise, wals en cottillon populair, in 1932 waren dit vooral wals en tango.

Onveranderd

De tekst is verder letterlijk dezelfde in beide boeken. Men vond kennelijk het verhaal nog geenszins verouderd. Als er nu nóg eens een nieuwe druk zou moeten verschijnen, zou het niet meer lukken om alle verouderde gebruiken en gewoonten aan deze tijd aan te passen, hoewel dat best een leuke uitdaging zou zijn.

Lot van den Akker
Jaargang 10, nummer 1, 2014

Boekbespreking: Hoe Jan Klaassen den zieke koning beter maakte

Hoe Jan Klaassen den zieken koning beter maakte, verteld en geteekend door Leonard Roggeveen (1898-1959), 2e druk, verschenen tussen 1927 en 1936, bij G.B. Van Goor Zonen's U.M. n.v., te Den Haag. Leeftijd 6-9 jaar. Genre: Jan-Klaassenverhalen; Kleuterverhalen.

Illustraties

Op de achterkant van het besproken boek noemt de uitgever 'de bijzonder geslaagde teekeningen meesterstukjes'. Daarmee is geen woord teveel gezegd. Op de bandtekening zien we Jan Klaassen in de frisse kleuren rood en blauw, in zijn hand een stok, zijn vaste attriboot, en op zijn hoofd een narrenmuts. Verder vallen neus en kin op door vorm en afmeting. De andere tekeningen zijn gemaakt in zwart-wit, sfeer- en stijlvolle plaatjes, vakkundig gereproduceerd. Ze hebben pakkende onderschriften. Andere geven perfect de scènes weer van de verschillende decors. Ze springen eruit, deze door de schrijver zelf gemaakt tekeningen. Op een ervan zien we hoe een oudere kleuter als enige achterom kijkt, terwijl de rest aandachtig het kijkspel volgt. Een knipoogje, vermoed ik, van auteur en tekenaar Leonard Roggeveen, een aloude artiestengrap.

Het verhaal

Omdat ze een oud vrouwtje had uitgelachen, werd een toverfee voor straf zelf een oud vrouwtje. Door haar hoge leeftijd was ze haar naam vergeten en dankzij Jan Klaassen wist ze weer dat ze Amalia heette. En dat niet alleen. Toen Jan haar naam noemde werd ze meteen weer toverfee. Als beloning wilde ze iets voor hem toveren. Hij mocht zelf zeggen wat hij wilde hebben. 'Wat moet ik vragen, jongens en meisjes?' 'Géld, mooie kleren, een groot kasteel', riepen de kinderen in koor. 'Nee', riep Jan, 'ik vraag een drankje dat onze zieke koning weer beter kan maken.' Jan Klaassen ging met zijn succesvolle medicijn naar de koning en ontving de uitgeloofde duizend gulden, waarmee hij vervolgens cash zijn huurhuis in een koopwoning kon omzetten.

Bovengenoemd verhaal kregen schoolkinderen op hun vrije woensdagmiddag te zien en te horen, als ze tenminste een stuiver hadden kunnen lospeuteren bij hun ouders. De poppenkast stond vaak vlakbij scholen opgesteld. Ook in het 'snoepwinkeltje' kon men terecht voor poppenkast, zoals blijkt uit een prent in *De wereld van Anton Pieck, met tekst van Hans Vogelesang*.

Poppetje gezien, kastje dicht

Uit mijn eigen jonge jaren herinner ik mij dat er voorstellingen waren op Koninginnedag in de feesttent op het marktplein waar ook de kermis was. Ik weet nog dat je altijd nóg harder moest meeroepen, als er gevraagd werd of we wisten wie de boef was. Een poppenkastscène die ik ook nog levendig voor ogen heb komt uit de klassieker *Samen uit, samen thuis*, de geestige oorlogsfilm met Louis de Funès en Bourvil.

Ik heb zo het idee dat de poppenkast z'n langste tijd heeft gehad. Ook de economische crisis, en daarmee de terugkeer van eenvoudig vermaak (we gaan tenslotte ook weer breien), ook de crisis zal daar niets aan veranderen. We kijken naar andere dingen en doen de houten poppen in de la van de nostalgie en de latten van de kast in de houtkachel. Of gaat de poppenkast op de Amsterdamse Dam het redden? Die staat er per slot van rekening al heel lang, volgens eerder genoemd boek over Anton Pieck. Erover lezen, ja een goed alternatief! In oude kinderboeken natuurlijk. StOK in Deventer heeft ze. Behalve het hier besproken boek is ook nog van zijn hand *Een stelletje koppen* uit 1933. Drie broers en een zus bouwen en maken zelf een poppentheater (De oude duizendpoot) waarmee ze (muzikale) voorstellingen geven.

Over fysieke poppenkasten gesproken, wat opvalt is de treffende gelijkenis ervan in de illustraties door Anton Pieck, Leonard Roggeveen en W.K. de Bruin (lees *De man met de poppenkast* elders in dit nummer). Verschillen zien we echter ook. Zo hebben ze niet alledrie aan de binnenzijde van de deurtjes een poppetje dat huilt en eentje dat lacht, zoals het hoort volgens meester Roggeveen.

Bram van IJperen
Jaargang 10, nummer 1, 2014

150 jaar Jules Verne – aflevering 5 (slot)

Wie in een jeugdbibliotheek boeken van Jules Verne zoekt, vindt vrijwel altijd de bekende 'blauwe bandjes' op de planken staan, en ook de talloze eenvoudige bewerkingen voor de jeugd zoals die uit de serie Oud Goud van Van Goor, naverteld door De Zeeuw, en de Albert-Heijn boeken met fraaie bandtekening van Louis Akkermans uit de jaren 30. Je moet wel erg veel geluk hebben wil je ook de kleine pockets uit de serie *Junior Jongensboeken* aantreffen.

Over die minipockets en over de aanwezigheid – de afwezigheid liever – van romantiek in het werk van Jules Verne gaat dit laatste artikel. Het vormt het sluitstuk van de jaarreeks met in de hoofdrol de man die wordt gerekend tot een van de eerste schrijvers van sciencefiction romans.

Minipockets en romantiek

Minipockets. *Junior Jongensboeken* is de naam van een serie klein formaat pockets die in 1950 startte en in 1963 stopte, met 148 uitgebrachte titels. De Verkenner uit Baarn gaf ze uit. De boekjes maten 14.5 bij 9.5 cm, de kleinste 11.5 bij 8.5 en kwamen uit in samenwerking met de vereniging De Nederlandse Padvindders. In die serie kwamen vijf titels van Jules Verne uit als minipocket, de nrs. 62, 84, 85, 89 en 93. Andere bekende auteurs waren R. L. Stevenson, Sir Walter Scott, Norman Lee en Bruce Campbell en er was ook een onbekende Nederlandse naam bij: Roel Dijkstra. De meeste schrijvers waren van Angelsaksische oorsprong*. De verhalen werden bevolkt door indianen, woudlopers, ontdekkingsreizigers, piraten, detectives en ruimtevaarders. Op de achterflap werd de lezer spanning, avontuur én romantiek beloofd.

Romantiek. Avontuur, spanning en sensatie genoeg bij Jules Verne, romantiek des te minder. Het romantisch karakter wordt algemeen erkend als afwezig bij hem. Natuurlijk is het één een gevolg van het ander. Er komen gewoon heel weinig vrouwen voor in zijn toch omvangrijke oeuvre. Een snelle telling van de hoofdpersonen van zeven bekende titels leert

ons dat er 50 mannelijke zijn en slechts 8 vrouwelijke – met dank aan de *Dictionnaire des personnages* van de Club Jules Verne**. In veel van zijn romans komt zelfs geen enkele vrouw als hoofdpersoon voor.

Reden voor een Franse student in zijn scriptie *Figures Féminines dans Le tour du monde en 80 jours* (Etudier.com***) te stellen dat Jules Verne zich in zijn meeste romans als misogyn (op z'n zachtst gezegd: vrouwen ontkennend) presenteert. Opvallend genoeg ziet de student *De reis om de wereld in tachtig dagen*, met slechts één vrouw in de hoofdrol, als zijn meest romantische werk.

De reis om de wereld in 80 dagen

Gered van de brandstapel. Op weg naar Calcutta, waar ze de boot naar Hongkong zouden nemen, strandden Phileas Fogg en Passepartout in Allahabad, aan de Indiase Westkust. Daar waren zij getuigen (van het begin) van een gruwelijk ritueel. Fanatiek gelovige Brahmanen waren bezig een mensenoffer voor te bereiden. Dat offer bestond uit de verbranding van Aouda, een weesmeisje dat uitgehuwelijkt was aan een oude grijze radja. Toen deze overleed, mochten zij samen, man en vrouw, verbrand worden volgens de Brahmaanse wetten. Gelukkig kwam het niet zo ver. Het lukte Phileas Fogg en Passepartout de ongelukkige vrouw van de brandstapel te redden en haar over te halen met hen mee te gaan naar Hongkong.

Net op tijd terug. Omdat werd besloten via India te reizen had Phileas Fogg zijn weddenschap bijna verloren. Hierdoor zou hij immers niet binnen 80 dagen in Engeland terug kunnen zijn. Toch heeft hij er geen spijt van gehad. Als hij namelijk *niet* via India was gereisd, had Phileas Fogg Aouda nooit ontmoet en was ze nooit zijn vrouw geworden. Wat hij bovendien niet wist bij aankomst in Liverpool, was dat hij door naar het Oosten te reizen, de zon tegemoet, precies een etmaal gewonnen had! Overigens was het Aouda die Fogg ten huwelijk had gevraagd. Zij was een knappe jonge Indiase vrouw, die behalve rechtschapen ook welgeschapen was en ook nog eens onbaatzuchtig en zeer doortastend. Ze was de dochter van een rijke koopman uit Bombay, was Europees opgevoed en Westers om te zien.

Ten slotte

Ongetwijfeld doen we het werk van Jules Verne tekort, indien we het beoordelen op grond van allerhande bewerkingen voor de jeugd. Anderzijds bieden zijn romans in gecomprimeerde vorm fantastische mogelijkheden voor jeugdboeken en prachtige scenario's voor speelfilms!

Aan de vijfdelige serie met als thema Jules Verne werkten mee: Lot van den Akker, Wiek Akkermans en Bram van IJperen. De nieuwe jaarserie is inmiddels gestart en daarin staat de bekendste Nederlandse uitgeverij van jeugdboeken centraal.

Bram van IJperen
Jaargang 10, nummer 1, 2014

* Wikipedia geeft een complete lijst met 148 titels

** www.fictionbis.com/clubverne

*** Etudier.com → *Figures Féminines Jules Verne*